

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.1581245
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2024; 6(2): 186-198
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2024; 6(2): 186-198

ÖMER OSMAN ERENDORUK'UN *İÇİMİZDEKİ İNCİ TANECİĞİ* ROMANINDA DİL/SİZLİK ve UMUT/SUZLUK

Mehmet EREN*

ÖZ: Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan Türk edebiyatı içerisinde edebiyatın hemen her türünde eser veren yazarlardan biridir. Erendoruk, şiirden öyküye, masaldan romana, hatıradan mektuba birçok türde eser kaleme alarak Bulgar Türklerinin çektiği acıları dile getirmiştir. Bu eserler içerisinde *İçimizdeki İnci Taneciği* romanı, zulmün altında kesişen yolları simgeleyen, Bulgar Türklerinin dilini, kimliği, kültürünü ve umutlarını yok eden sistemin katı yüzünü ortaya koymaktadır. Roman, dönem-edebiyat ilişkisi etrafında incelendiğinde Bulgar Türklerinin yaşadığı trajedinin satır aralarına işlediği görülmektedir. Erendoruk, anlatısında sosyalizmin millî kimliği silme politikasını dil ve umut üzerinden okura sunmuştur. Yazar, dil ve umut söylemlerini gelecekle bağdaştırmış ve bu geleceğin umut yolculuğu ile anlam kazanacağını ifade etmiştir. Erendoruk, bu umut yolculuğunu roman kahramanları Emine Teyze, Ferhat ve Serhat üzerinden başlatmıştır. Yazarın ifade ettiği "inci taneciği", dar çerçevede bir ailenin kavuşmasını, geniş çerçevede Bulgar Türklerinin kurtuluşunu simgelemektedir. Bu çalışmada Bulgaristan Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında silinmek istenen dil ve umudun görünümleri tematik çözümleme yönteminden hareketle ele alınmıştır.

* Dr. Bağımsız araştırmacı, e-posta: mehmetterenn33@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3787-8223

OPEN ACCESS

© Copyright 2024 Eren

Cite As/Atrf: Eren, M. (2024). Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında dil/sizlik ve umut/suzluk. *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(2), 186-198.

Geliş Tarihi (Received): 07.11.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 07.12.2024

Anahtar Kelimeler: Dilsizlik, Umutsuzluk, Bulgaristan Türk Edebiyatı, Ömer Osman Erendoruk, *İçimizdeki İnci Taneciği*.

LANGUAGE/LESSNESS AND HOPE/LESSNESS IN ÖMER OSMAN ERENDORUK'S NOVEL *THE PEARL GRAIN WITHIN US*

ABSTRACT: Ömer Osman Erendoruk is one of the writers who produced works in almost every genre of literature in Bulgarian Turkish literature. Erendoruk expressed the suffering of the Bulgarian Turks by writing many types of works, from poetry to short stories, from fairy tales to novels, from memoirs to letters. Among these works, the novel *The Pearl Grain Within Us* reveals the harsh face of the system that symbolizes the intersecting roads under oppression and destroys the language, identity, culture and hopes of Bulgarian Turks. When the novel is examined around the period-literature relationship, it is seen that the tragedy experienced by the Bulgarian Turks is embedded between the lines. In his narrative, Erendoruk presented the policy of socialism to erase national identity to the reader through language and hope. The author linked the discourses of language and hope with the future and stated that this future would gain meaning through the journey of hope. Erendoruk started this journey of hope through the heroes of his novel, Emine Teyze, Ferhat and Serhat. The "pearl grain" expressed by the author symbolizes the reunion of a family in a narrow context and the liberation of Bulgarian Turks in a broad context. In this study, the language and appearances of hope that are wanted to be erased in the novel *The Pearl Grain Within Us* by Ömer Osman Erendoruk, one of the important representatives of Bulgarian Turkish literature, are discussed using the thematic analysis method.

187

Keywords: Muteness, Despair, Bulgarian Turkish Literature, Ömer Osman Erendoruk, *The Pearl Within Us*.

Giriş

Türkler tarih boyunca birçok coğrafyaya göç etmiş ve gittikleri yerlerde dil ve kimliklerini koruyarak bağımsız bir şekilde yaşamışlardır. Bulgaristan Türkleri de bugünkü Balkan yarımadasına yerleşerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kesin bir tarih söz konusu olmasa da "Türk kökenli Bulgarlar kalıcı unsur olarak 7. yüzyılın ikinci yarısında bu topraklarda yurtlanmışlar, devlet kurmuşlardır" (Çavuş, 1998, s. 33). Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'a açılmasıyla birlikte burada yaşayan Bulgar Türklerinin dil, din, kültür, gelenek-görenek ve edebiyatı korunmuş ve birçok buruk acıya rağmen günümüze kadar gelmiştir.

15. yüzyıl sonrası Bulgaristan Türk edebiyatı içerisinde Kaygusuz Abdal, Sinan Paşa ve Ahmet Paşa gibi birçok şair görülür. Dönemin şartlarına göre şiir yazan şairler, genel Türk edebiyatının önemli temsilcileridir. Bu dönem şairleri,

Divan şiiri geleneğini sürdürür. Osmanlı Devleti'nin 18. ve 19. yüzyılda önce gerileme ve sonra dağılma dönemini yaşaması, bu coğrafyada değişecek siyasi ve sosyal unsurlarında habercisidir.

20. yüzyıl Bulgaristan Türk edebiyatı, şiir, dergi, gazete, öykü ve roman gibi türlerde gelişimini sürdürmüştür. 1944 yılına kadar yaşanan krallık dönemi ile 1944 sonrası yaşanan sosyalizm dönemin edebî türlerinin konusunu belirleyen en önemli etkenlerdir. “1989 Zorunlu Göçü, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan itibaren tarihsel süreç içinde Bulgaristan Türklerinin uğradıkları çeşitli baskı, şiddet ve mezalimin görüldüğü ve yaşandığı, XX. yüzyıldaki son trajedidir.” (Özlem, 2021, s. 109). Sosyalizm döneminde özellikle edebiyatta umut ve umutsuzluk edebiyatı yaratılmıştır. Bu umut/suzluk edebiyatı içerisinde onlarca şair ve yazar, edebî eserlerini dönem-edebiyat ilişkisi içerisinde kaleme almışlardır. “Bulgaristan Türk edebiyatı, günümüzde demokratik şartlar içinde, totaliter rejimde aldığı yaraları sararak geliyor, sanatçılar ana dilleri olan Türkçe'ye sahip çıkarak büyük bir azimle çalışmalarını sürdürmektedirler” (Kalkan ve Uygur, 2013, s. 176). Tarihsel seyir içerisinde yazarların dönem şartları içerisinde olumsuzluklara rağmen edebî ürünlerini ortaya koymuşlardır.

Bulgaristan Türk edebiyatında umutsuzluk temasını işleyen yazarlardan biri de Ömer Osman Erendoruk'tur. Ömer Osman Erendoruk, öykü, şiir, roman, masal, hatıra ve mektup türlerinde eser üretmiştir. Erendoruk'un *Yaralı Güvercin* (1965), *Son Gece* (2008) ve *Bırak Kocamı* (1967) öykülerini, *Buruk Acı* (1995), *Uçurum* (1995), *Toprağa Kan Düştü* (2005), *Ağlatırsa Mevlam Yine Güldürür* (2002) ve *İçimizdeki İnci Taneciği* (2004) romanları takip etmiştir. Ayrıca *S.O.S veya Üçüncü Mezar* (1989), *Ölmeden Ölmek* (1991), *Sabır Duası* (1992), *Dilim Dilim Yürek* (1994), *Buram Buram Yalnızlık* (1997), *İzmir Sokakları* (1998) ve *Ağlatmayın Çocukları* (1998) şiir türündeki eserlerinin yanında *Bir Başkadır Bizim Eller* (2007) hatırasıyla *Istiraphaneden Mektuplar* (2005)'i vardır (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü).

Ömer Osman, umut/suzluğa ve ölüme mahkûm edilen Bulgaristan Türk edebiyatını, yazdığı eserlerle ayakta tutan sanatçılardan biridir. Edebî eserlerinin konusunu Bulgar Türkleri ve yaşadıkları acılar oluşturur. *İçimizdeki İnci Taneciği* bu konuda yazılmış en önemli ve popüler romanlarından biridir. Bu çalışmada tanıklık romanı niteliğinde olan *İçimizdeki İnci Taneciği* romanının tematik

kurgusundan hareketle satır aralarına işlenen dil/sizlik ve umut/suzluk kavramlarına değinilerek dönem-edebiyat ilişkisinin yazınsal metinlere ne derece yansıdığı da ortaya konmuştur.

Silinmek İstenen Ana Dil: Dil/sizlik

Türk Dil Kurumu'na göre, ana dil; “zaman içerisinde ses, biçim ve anlam bakımından birbirinden az çok farklılaşmış olan dillerin ortak kaynağı kabul edilen dil.” olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu). Ana dil, ortak değer yargılarını geleceğe aktaran en önemli unsurdur. “Ana dili, anamızdan öğrendiğimiz dil, kendi dilimiz, öz dilimiz, benlik dilimiz, kimliğimiz, değerimiz gibi pek çok çağrışımla aklımıza gelir. Çocuğun büyürken annesi ile çevresindeki diğer insanlara göre daha yakın olmasından dolayı Türkçe; ana dili, Almanca; muttersprache, İngilizce; mother tongue olarak bilinen ana dili, çocuğun ailesinden ve içinde yaşadığı topluluktan edindiği dildir” (Açık Önkaş, 2014, s. 86). Bir toplumun varlığını geleceğe aktarma ana dilin rolü yadsınamaz. Toplumlar ana dilleri sayesinde tarihini, edebiyatını ve kültürünü geleceğe aktarmışlardır. “Ana dilinin korunmasının en iyi yolu da bu dili konuşan halkın bu dilin önemini kavramasından geçmektedir” (Sakallı, 2015, s. 194). Ana dilini koruyan, onu canlı tutan milletler her alanda varlıklarını kalıcı kılarlar. Yazarlar, şairler ve düşünürler toplumun ileri gelen aydınları olarak düşünceleriyle toplumun geleceğini şekillendirirler. Bu da ancak ana dil sayesinde gerçekleşir.

Sovyet Rusya, Türk Dünyası halkları üzerinde baskınlığını artırmak için birçok alanda politikalar yürütmüştür. Bu politikalar, millî kimlikten kültüre, millî tarihten dile, dinden gelenek ve göreneğe bütün kolektif unsurları sarmalamaktadır. Sovyet Rusya'nın üzerinde durduğu ve yıllarca uygulamaktan geri durmadığı politikalarından biri dil politikasıdır. Stalin ve Nikolay İlminskiy, Türk Dünyası'nın dilini tektipleştirmek için uğraşan ve bunu büyük oranda başaran kişilerin başında gelir. Stalin, Türk Dünyası halklarını Kiril alfabesi etrafında toplarken eğitimde ve dinde dil reformunu İlminskiy üzerinden yürütmüştür.

Ahmet Buran, “Kurşunlanan Türkoloji” kitabında Türk Dünyası ve Türkoloji üzerinden dil meselesine değinmiştir.

Sovyetler Birliği'nde, özellikle Stalin döneminde, “Pantürkizm” özel bir suç alanı oluşturduğu için, bütün Türkologlar, bu bilim alanının doğası gereği suçlu görülmüşlerdir. Türk dillerinden biriyle yazan şair ve yazarlar da “Sovyet

vatandaşı, homo sovieticus” tipinin “ortak dili” olan Rusça’nın dışında bir dille yazdıkları ya da millî ve dinî konuları işledikleri için “halk düşmanı” ilan edilerek cezalandırılmış, büyük bir bölümü “kurşuna dizilerek” öldürülmüşlerdi (Buran, 2010, s. 304).

Sovyet Rusya, köklü Türk tarihinde Türk halklarını bir arada tutan en temel unsurun Türkçe olduğunu bilir. Türk Dünyası halkları arasında ilk tahribat ana dil üzerinden oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ana dil, dar ölçekte bireyin geniş ölçekte toplumun geleceğidir. Ana dilden yoksun olmak, millî ve manevî değerlerden yoksun olmak demektir. Doğan Aksan, ana dil ile ilgili şu tespitte bulunmuştur:

Toplumun bir üyesi olarak bizim toplumla bütün ilişkilerimiz ana dili aracıyla sağlanır: ama biz de ancak ana dilimizle, bir toplumun parçası oluruz. İnsan ister birden çok dilin konuşulduğu bir çevrede ya da ülkede büyüsün, ister ana-babası değişik uluslardan gelmiş olsun, bu dillerden ancak biri ana dilidir; insanı çepeçevre sarar ve bilinçaltına iner (Aksan, 2003, s. 82).

Ana dil, bireyi toplum içinde konumlandırır. Birey, kimliğini, kültürel değerlerini, kökten gerçekliğini, farkındalığını ve anlam arayışını ana dil sayesinde edinir. İnsan, dil sayesinde içinde yaşadığı topluma karışır. Bunu sağlayan şey, dilin kolektif bir değer oluşudur. Mitat Durmuş, dilin bu yönüyle ilgili şu ifadelerle yer verir:

Birey, dil aracılığı ile değerlerine ulaşır ve tutunur. Birey dünyaya geldiğinde / doğduğunda aslında bir dilin içine doğmuş /gelmiş olur. Bu yolla içine doğduğu dil ile oluşturulmuş kabuller evrenine konumlanmış olur çünkü dil, birey doğmadan önce de vardır ve birey o dil ile kurgulanmış / alımlanmış varlık dünyasında bir yer elde etmek için, kendisini dilin alanına yerleştirmek durumundadır (Durmuş, 2017, s. 20).

Birey, kendisini dilin alanına yerleştirerek değerlerine ulaşır ve ontolojik olarak da toplum içerisinde kendisini konumlandırır. Dil, dar çerçevede bireyi topluma bağlasa da geniş çerçevede dil milleti toprağa bağlar ve kavmin tarif edilmesini sağlayarak çoğu zaman milli devletin ayırt edici özelliği olur (Karpaz, 2011, s. 17). Dil, bu yönüyle her toplumun koruyup değer verdiği ve geleceğe aktardığı bir unsurdur. Bu nedenle özellikle yazar ve şairler içinde yaşadıkları toplumun dilini eserlerinin konusu haline getirerek dil meselesine dikkat çekerler.

Türk Dünyası yazarları ve şairleri de ana dil meselesine önemle eğilmişler ve edebî eserlerinin satır aralarında ana dilin önemine dikkat çekmişlerdir. Bu yazarlardan biri de Bulgaristan Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Ömer Osman Erendoruk'tur. Ömer Osman Erendoruk'un Türkçeye olan hassasiyeti bütün eserlerinde göze çarpar. Rejimin katı ve acımasız dil asimilasyonu politikalarına rağmen Türkçe düşünmeye ve yazmaya devam etmiştir.

Yazar, *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında Bulgar Türklerine yapılan zulümleri açık bir şekilde anlatmıştır. Erendoruk, bencil iktidar tiplerinin 1960-80 yılları arasındaki baskıcı politikasını şu ifadeler üzerinden okura aktarmıştır:

Yasallaştırılmış terör, insanların başucunda Demokles kılıcına dönüşür. Ortalıkta korku at koşturur. Birbirine güven kalmaz. Güvensizlik, sevgiyi, samimiyeti, sıcaklığı yok eder. Haksızlıklara karşı sesini yükseltenler hapislere tıklır. Daha ileri gidenler yok edilir. Bu durum, geniş kitlelerde ilgisizlik, suskunluk, içine kapanmışlık doğurur. Rejim kodamanlarının amacı budur (Erendoruk, 2004, s. 12).

Erendoruk, totaliter rejimlerin baskın bir şekilde görüldüğü ülkelerde durumun böyle olduğunu, Batılı hür ülkelerin bakış açısının bu doğrultuda ilerlediğini ifade eder. Yazar, söz konusu romanında Türkçeye olan hassasiyetini açıklayarak Türkçeye uygulanan sansüre dikkat çekmiştir. Erendoruk, zulmün altında ezilen halktan geriye umuttan başka bir şey kalmadığını söyleyerek milleti millet yapan en önemli unsur olan Türkçe'nin de yasaklandığını romanın satır aralarında işlemiştir.

Erendoruk, "milleti millet yapan en önemli unsur "ana dilimiz" Türkçe'yi konuşmak yasaktı. Sürgünde bir şair o günlerde şöyle fısıldamıştı." (Erendoruk, 2004, s. 14) diyerek özellikle dil konusunda Bulgar Türkleri'ne yaşatılanları dile getirmiştir. Yazar, rejimin ana dili Türkçe konusundaki tutumunu hem olay örgüsünde hem de olay örgüsü içerisinde bir şiirle anlatarak meseleye dikkat çekmiştir.

Türkçe söylemek yasak, Türkçe yürümek yaya,
Türkçe işitmek yasak, Türkçe bakmak dünyaya,
Türkçe sevinmeyecek, Türkçe gülmeyeceksin,
Alnından akan teri Türkçe silmeyeceksin.

Türkçe dinlemek yasak, Türkçe oturup yatmak,
Türkçe çalışmak yasak, Türkçe bir şey yaratmak,
Kendi adını bile Türkçe bilmeyeceksin,
Gözlerinin yaşını Türkçe silmeyeceksin.

Türkçe bağlamak yasak ayakkabı bağını,
Türkçe ayırmak yasak solunu ve sağını,
Sofrada ekmeği Türkçe dilmeyeceksin,
Türkçe yaşamayacaksın, Türkçe ölmeyeceksin (Erendoruk, 2004, s. 15).

Yazar, Türk'e ve Türkçe'ye uygulanan sansürü bu şiir aracılığıyla dile getirmiştir. Türkçeye uygulanan sansür, bütün kültürel kodları da derinden sarsmıştır. Yazar, dil meselesiyle birlikte "Türkülerimiz, şarkılarımız yasaktı, bayramlarımız yasak. Kurban kesen dayak yiyordu, bağdaş kurup oturan da..." (Erendoruk, 2004, s. 15) açıklaması yaparak kolektif yaşamı simgeleyen her alanda bir kısıtlamaya gidildiğini dile getirmiştir. Ayrıca, ana dil dışında değiştirilmeye çalışılan kültürel unsurlar da romanın satır aralarına işlenmiştir: "Bir kadının kucağındaki küçük çocuğun Türkçe olarak Ana demesi bile suçtu. Anne para cezasına çarptırılıyor, çocuk tokatlanıyordu. Düğünler, bayramlar cenaze törenine dönüşmüştü. Cenazeler imamsız, kefensiz, Hıristiyan usulü sandıkla, takım elbiseyle defnediliyordu" (Erendoruk, 2004, s. 16).

Bulgar Türkleri, gizli gizli Türkçe konuşarak yaşamlarına devam etmişler ve kültürlerini yaşatmaya çalışmışlardır. Ömer Osman Erendoruk, rejimin ana dil üzerindeki etkisini romanın bütününe yayarak meseleye dikkat çekmeye çalışmıştır. Türkçe konuşmanın, duymanın ve yaşamının kesin bir şekilde yasaklandığını gerçek olaylardan kesitler sunarak anlatmıştır. Onun Türkçeye olan hassasiyeti, yaşanan trajedilere rağmen bitmemiş, Türk kimliği altında Türkçe özlemi çekmesine rağmen Türkçeyi kurtuluş ve umut olarak görmüştür.

İçimizdeki İnci Taneciği: Umut/suzluk

Yazar, romanına umutsuzlukla başlayıp umutla bitirmiştir. Roman, "Hiç uzun uzun düşündüğünüz, üzerinde durduğunuz, kafa yordüğünüz oldu mu? Nedir bu muhabere? Harp? Savaş? Cenk? Ve bu dördüne yakın daha bir sürü kelime? Çatışma, dövüş, vuruşma, katliam, soykırım..." (Erendoruk, 2004, s. 7) cümleleriyle başlar.

Erendoruk, insanoğluluyla birlikte var olan şiddet arzusunun bu kelimeler etrafında toplandığını, bütün toplumların bu noktada benzer kaderler yaşadığını “Ve... sel sel gözyaşı... Ve... çağıl çağıl kan...” (Erendoruk, 2004, s. 7) ifadesi üzerinden verir. Bu ifadelerle başlayan romanın girişi, geçmiş ve gelecek umutsuzluğu üzerinden ilerlemiştir. Ancak, roman “Güneş, batıdaki alçarak dağların omuzuna yaslanmıştı. Yarın sabah tekrar doğacaktı” (Erendoruk, 2004, s. 182) ifadesi güneşin yeniden doğacağı umuduyla bitmiştir. Yazar, bu karşıtlık üzerinden olay örgüsünü şekillendirmiştir.

Yazar, anlatısını dil ve umut üzerinden kurgulamıştır. Bu iki unsur, toplumun geleceğini şekillendirir. Erendoruk, ayrıca Bulgar Türklerinin yaşadığı trajik bahtsızlığı satır aralarında sıklıkla işlemiştir. “Erendoruk’un amacı yazdığı romanlarla “kendisi ve beraber yaşadığı Türklerin Bulgar komünistleri tarafından uğradıkları zulümleri” dünyaya anlatabilmek”tir (Söylemez, 2005, s. 68). Yaşanan felaketleri dünyaya duyurma arzusunda olan yazar, *İçimizdeki İnci Taneciği* romanıyla da katı ve acımasız rejimin Bulgar Türkleri üzerinde uyguladıkları asimilasyon politikasını ve sürgün trajedisini anlatmıştır.

İçimizdeki İnci Taneciği, umutsuzluğa karşı umudun, zulmün altında kesişen yolların romanıdır. Roman, ikiz doğan bebeklerden birinin kaçırılması, daha sonra Emine Teyze’nin gerçeği öğrenmesi ve kaçırılan bebeğin bir gün ortaya çıkıp ailesine kavuşmasını konu edinmektedir. Roman kahramanı Emine Teyze, ikiz çocuk dünyaya getirir, ancak çocuklarından birinin öldüğü söylenilerek kaçırlır. Bu gerçeği daha sonra Ebe Hanım’dan öğrenecektir. Yanında bulunan çocuğuna Ferhat, öldü diyerek kaçırılan çocuğuna da Serhat adını koyar. Emine Teyze, Ferhat’ın 25. yaş gününde ona hediye almak amacıyla dışarı çıkar ve bir Bulgar komandosu görür. Komandonun yüzüne dikkatlice baktığında oğlu Ferhat’a benzediğini düşünür ve içine bir umut doğar. Eve dönmesiyle birlikte oğlu Ferhat’a ve gelinine durumu anlatır. Ferhat’ın Serhat’la karşılaşması, onu eve davet etmesi ve Serhat’ın bunu temkinli bir şekilde kabul etmesinin ardından birçok şey açığa kavuşur.

Emine Teyze, Ferhat’la Serhat’ın doğum tarihlerinin aynı gün olduğunu, yüzdeki iz ve sağ ayak parmaklarındaki bitişikliğin ikisinde de bulunduğunu söyler ve komando ere (Serhat’a) durumu açıklamaya çalışır. Bir ailesi olduğunu öğrenen Serhat, ailesiyle yaşamak ve içinde bulunduğu durumdan kurtulmanın yollarını aramaya başlar. Hiç Türkçe bilmediği için gizli gizli Türkçe öğrenir. Bir süre ortadan

kaybolan Serhat, arkasında üniforması dışında herhangi bir iz bırakmadan Türkiye'ye gelir. 1989 yılında gerçekleşen göçle Emine Teyze ve ailesi de Türkiye'ye gelir. Umut edilen yaşam, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde gerçekleşir ve birbirlerine kavuşurlar.

Yazar, romanı arzu edilen umutla bitirir, ancak Bulgar Türklerine yaşatılan zulmü de açık bir şekilde imler. Erendoruk, romanda zaman kurgusunu, hem vaka hem de anlatma zamanını paralel bir şekilde ilerleterek oluşturur. Yazar, nesnel tarih üzerinden dönemin acı gerçeklerini dile getirir. 1959'da Türk okulları kapatılır, 1973'te ana dilde okuma yazma ve konuşma yasaklanır. Böylece türkü, şarkı, gelenek, örf ve âdet unutturulmaya çalışılır. 1970'lerde Pomak Türklerinin isimleri değiştirilir, birçoğu öldürülür ve geriye kalanlar hapse atılır. 1985 yılına kadar bu vahşet devam eder ve yazarın ifadesiyle "Bulgaristan denen kızıl cehennemde Türk adını taşıyan tek kişi kalmamıştır" (Erendoruk, 2004, s. 13). Yazar, zulmün her yönüne değinir. Gittikçe zorlaşan bir yaşamın içinde baskı, ana dili ve kültürü yok etme, işkence, kampa/ölüme sürülme gibi çaresizliği anlatan yazarın bir yandan da içinde sürekli canlı tutmaya çalıştığı bir inci taneciği/umudu vardır.

Erendoruk, Emine Teyze üzerinden romana yeni pencereler açmıştır. Emine Teyze, bir anne içgüdüğü ile kendisinden alınan evladının peşine düşmek istemiş, ancak komünist yöneticilerin Türkler üzerindeki korkutucu eylemleri buna izin vermemiştir. Romanın olay örgüsü genel hatlarıyla Emine Teyze ve Radan Mindov Veselinov yani Serhat üzerinde dönmektedir. Yazar, bir yanda evladını bulmaya çalışan ve bulduktan sonra yanından ayırmak istemeyen anne figürünü ortaya çıkarırken, diğer yanda yetimhanede büyütülüp özel komando eğitimi verilmiş, Türkçe bilmeyen oğul ekseninde koparılan hayatların panoramasını çizmiştir.

Yazarın romanda üzerinde durduğu konulardan biri de Bulgar ve öteki algısıyla ilgili durumdur. Erendoruk, Bulgar ve öteki ifadesiyle kastedilen şeyi şu ifadelerle aktarmıştır:

Senin, benim, bizim, onbinlercemizin içindeki inci tanesinin üzerine yıllar boyunca "özel eğitim" adı altında tonlarca çöp döküldü. Betonlaşan çöpün altında kalan inci taneciği öldürülerek susturulmaya çalışıldı. Bu amaçla milyonlar sarf edildi. Gün be gün, saat be saat "Vatan" dendi, Bulgaristan dendi, Bulgar dendi. Bulgar ve öteki dendi. "Öteki" dedikleri gizli düşmandı. "Öteki" Türk'tü, Pomak'tı, Çingene'ydi. Öteki, dost görünebilirdi, ama

güvenilmezdi. Çünkü yabancıydı. Yabancı, yani düşman... Bir Bulgar'ın varlığını sürdürebilmesi için "Öteki"ni yok etmesi gerekti. Bana, sana, bize, onbinlerimize gösterilen imha edilecek hedef "öteki"lerdi. Ötekilerin en tehlikelisi Türk'tü. Kalanlar ikinci derecedeydi (Erendoruk, 2004, s. 78).

Serhat komando eğitimi sırasında sürekli bunları duyar. Ancak Serhat'ın içindeki inci taneciği yok olmaz. Yazar bunu; "bazı hallerde eğitim, her ne kadar ciddi olursa olsun, soya çekim genlerini öldürmeyi başaramıyor." ifadeleriyle vurgulamaktadır. Serhat, birçok zorluklara rağmen içindeki inci taneciğini kaybetmez.

Serhat, içindeki inci taneciği olan umudun yanında millî kimlik ve kökten gerçekliğini de kaybetmemiştir. Erendoruk, Serhat'ın komünizm eğitimi almasına rağmen millî ve manevî değerlerini soya çekiminin gücüyle kaybetmediğini şu ifadelerle açıklamıştır:

Emine Teyzenin ikizleri haksızlıklara, zulme, Türkleri eritme politikasına açıkça isyan eden bir babanın oğullarıydılar. Ferhat'ın kanında var olan millî şuuru o geliştirmişti. Serhat'ının kanında var olan millî şuuru bütün çabalara rağmen yok edilememişti. Dünyanın neresinde bulunursa bulunsun, Türk'ü bir numaralı düşman belletme çabaları boşa gitmişti. Öyle olmasaydı, Serhat, bir Türk kadını ana, bir Türk genci kardeş kabul eder miydi? Kesinlikle etmezdi... (Erendoruk, 2004, s. 112)

Yazar, roman kahramanları üzerinden rejimin katı ve acımasız yönünü okura aktarırken Serhat'ın rejim safında görüldüğünü ifade etse de gerçekleri öğrenmesiyle birlikte benliğine ve kültürel kodlarına geri döndüğünü vurgulamıştır.

Erendoruk, romanını Bulgar Türklerine yaşatılan acılar üzerinden yola çıkarak sonucu umutla biten bir yolculuk üzerine kurgulamıştır. Yazar, Bulgaristan'da Türklere karşı yapılan zulümler ve asimilasyon politikaları üzerine yazdığı yazılardan dolayı hem hapse mahkûm edilmiş hem de Belene Ölüm Kampı'na sürgüne gönderilmiştir. Yazar, birçok zorluğa rağmen umudunu kaybetmemiş ve Türkiye'ye göçle birlikte umuda erişmiştir.

Romanın arka kapağında umutla ilgili yazılan ifadeler bu hususta dikkate değerdir:

İnsanın olduğu yerde, umut da olmalı... Çünkü umudun olmadığı yerde yaşamanın da anlamı kalmıyor. Bu kitapta bir umut yolculuğu var; özünü

bulma, özlemlere kavuşma, özledikleriyle buluşma umudu... Gerçek bir olaydan kesitler sunan bu roman, 1980'lerin ortasında Bulgaristan'da yaşananları anlatıyor. Yaşamın her geçen gün daha da zorlaştığı, insanların umutlarını kaybetmemek için büyük baskılara maruz kaldığı bu ortamda, kaderin yolları bir aileyi buluşturuyor. Büyük zorluklara rağmen içindeki inciyi korumayı başaran bir genç, sonunda özlediği denize kavuşuyor... Umutla yola çıkınca, yollar da umuda varıyor (Erendoruk, 2004).

Erendoruk, kendi yaşamıyla da örtüşen bu romanında umudu merkeze yerleştirerek sadece Bulgar Türklerinin değil ayrıca dil, tarih ve kültür birliği olan Türk Dünyası'nın sesi olmuştur. Erendoruk'un umutla çıktığı yolculuk yeni bir umutla sonuçlanmıştır.

Sonuç

Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan Türk edebiyatının önemli yazarları arasında yer almaktadır. Kaleme aldığı bütün eserlerinde Bulgar Türklerinin yaşadığı zulüm ve soykırımı satır aralarına işlemiştir. Bu eserlerinden biri de *İçimizdeki İnci Taneciği* romanıdır. Erendoruk romanda zulmün, baskının, ana dil ve kültürü yok etme çabalarının ne boyutlara ulaştığını açık bir şekilde satır aralarına işlemiştir. Erendoruk'un işlediği konulara dikkatlice bakıldığında yaşanan bu trajik olayların sadece Bulgar Türkleri üzerinde gerçekleştirilmediği, bütün Türk Dünyası üzerinde benzer politikaların yürütüldüğü anlaşılacaktır. Sovyet rejiminin katı politikaları özellikle dil, din, eğitim ve kültür gibi konular üzerinde etki göstermiştir.

Çalışmada incelenen *İçimizdeki İnci Taneciği* romanında yazarın özellikle dil ve umut konusuna eğildiği görülmüştür. Erendoruk, milletleri millet yapan ve onları geleceğe taşıyan en temel unsurun ana dili olduğunu satır aralarında vurgulamıştır. Yazar, yasaklanan ana dilimiz Türkçe üzerinden yürütülen dil asimilasyonuna değinerek Türkçe'ye olan hassasiyetini göstermiştir. Erendoruk, rejimin dil üzerinde uyguladığı politikanın sadece dille sınırlı kalmadığını aynı zamanda kültürü de tahrip etme düşüncesinde olduklarını ifade eder. Romanda bir kültür taşıyıcısı olarak da değer atfedilen dilin, kimlikle olan ilişkisi roman kahramanları Emine Teyze, Ferhat ve Serhat üzerinden vurgulanarak meseleye dikkat çekilmiştir. Erendoruk, Sovyet rejimi tarafından uygulanan politikalara rağmen umudu bilinçaltında her an canlı tutan kahramanları olay örgüsüne dâhil ederek romana farklı bir bakış açısı

sunmuştur. Arzu edilen özgür ve umutlu yaşam, romanın sonunda bir ailenin birbirine kavuşmasıyla birlikte anlam kazanmıştır.

Sonuç olarak Bulgaristan Türk edebiyatında umutsuzluk temasını işleyen yazarlardan biri olan Ömer Osman Erendoruk'un *İçimizdeki İnci Taneciği* romanı, tanıklık romanı niteliğindedir. Erendoruk, rejimin katı yüzünü görmüş bir yazar olarak romanda ana dili üzerinden dil/kimlik meselesine dikkat çekmiş ve Bulgar Türklerinin mücadeleciliğini de umut kavramıyla vurgulamıştır.

Etik Beyan

Çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

Kaynakça

- Açık Önkaş, N. (2014). Çağdaş Türk dünyası şairlerinde ana dili değeri. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 26, 85-96. [10.9761/JASSS2397](https://doi.org/10.9761/JASSS2397)
- Aksan, D. (2003). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buran, A. (2010). *Kurşunlanan Türkoloji*. Akçağ Yayınları.
- Çavuş, M. (1988). Bulgaristan Türkleri edebiyatı. *Türk Dünyası El Kitabı, Edebiyat (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Durmuş, M. (2017). Kimlik, dil ve öteki ilişkisi açısından Türkçenin konumlandırılması. *Türk Dili*, 782, 17-26.
- Erendoruk, Ö. O. (2004). *İçimizdeki inci taneciği*. Samanyolu Yayıncılık.

- Kalkan, Ş. M. ve Uygur, C. V. (2013). Balkanlarda Türk edebiyatı ve Karakalpak edebiyatı. Yavuz Akpınar ve Ferruh Ağca (ed.), *Çağdaş Türk edebiyatları-II* içinde (s. 174-176). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Karpat, K. H. (2011). *Osmanlı'dan günümüze kimlik ve ideoloji*. Timaş Yayınları.
- Özlem, G. (2020). Türk romanında 1989 zorunlu göçü'nün sebeplerinin etkisinde Türk ve Bulgar imgeleri. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 2(1), 109-131.
- Sakallı, E. (2015). Türk dünyası şairlerinde millî kimlik simgesi olarak ana dili. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 39, 179-196.
- Söylemez, O. (2005). *Türk dünyası edebiyatları roman I*. Akçağ Yayınları.
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ömer Osman Erendoruk. 29 Kasım 2024 tarihinde <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/erendoruk-omer-osman> adresinden erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe sözlük*. 15 Eylül 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.